Ludassy Mária

# Amin nem tudott túllépni

VISSZHANG - LX. évfolyam, 32. szám, 2016. augusztus 12.

*„Én már túlléptem osztálykorlátaimon”* – idézi Radnóti Sándor Esterházy megjegyzését, melyet egy még féllegális Bibó-konferencián elhangzott, és a szeptemberi mészárlásokat a későbbi politikai perekhez képest menthetőnek ítélő előadásom kapcsán tett *(„Ennek az országnak az egész népe hazugságba menekült”, ÉS,* 2016/31., aug. 5.). Kevésbé derűs hangulatú egy későbbi beszélgetésünk, mely már ebben az évezredben, egy, a vallási toleranciáról szóló tematikusfolyóirat-szám bemutatója után hangzott el. Azon tézis irodalma iránt érdeklődött, mely szerint a protestánsok – például Benjamin Constant – a vallási érzület szubjektív, csak egyes szám első személyben átélhető jellegére hivatkozva követelték a korlátlan vallásszabadságot, míg a liberális katolikusok – Tocqueville és Lamennais – a vallás egyetemes erkölcsi kiterjesztése, a szegényekkel való szolidaritás etc. bázisán hirdették azt. Majd azt szerettem volna elmondani, hogy Benjamin Constant fontosabbnak tartotta a visszamenőleges hatályú törvénykezés jogállami tilalmának betartását, mint a bűnösök felelősségre vonását, ezzel az idézettel illusztrálván: „A félelem nem elfogadhatóbb mentség, mint a többi gyalázatos szenvedély. Szégyen és gyalázat azon emberekre, akik mindig más jelszavakkal üldözték embertársaikat, akik minden létező zsarnokság fáradhatatlan kiszolgálói, minden megbuktatott zsarnokság utólagos feljelentői. Eme borzalmas időszakban azt hozták fel mentségül, hogy csak azért váltak az igazságtalan törvények kiszolgálóivá, hogy ezáltal csökkentsék ezen törvények szigorát…” Ekkor döbbenetes fordulat történt: Esterházy elsápadt, azt hiszem, könny szökött a szemébe, majd szó nélkül otthagyott. Én kissé csodálkoztam azon, hogy ennyire megviseli az a gondolat, hogy a kis- és főnemesi családjainkat kitelepítő, atyáinkat tönkretevő (az enyémet szerencsére csak fizikailag) kommunista bűnösöket – legalábbis a liberális felfogás szerint – csak „erkölcsi anathéma” sújthatja. Nem sejthettem, hogy azokban a napokban kaphatta kézbe a *Javított kiadás* alapjául szolgáló dokumentumokat…